Від ідеї – до туристичного магніту Рівненщини

Інна ДЕНИСЮК

Острог, безперечно, – туристична родзинка Рівненщини. Його щороку відвідують тисячі туристів та екскурсантів із різних куточків України та закордону. Уже багато років обов'язковим місцем, де мають побувати гості міста, є Музей історії Національного університету «Острозька академія» (НаУОА). Саме тут особливо цікаво розкажуть про унікальні меблі засновника князя Василиян-Костянтином Острозьким академії, продемонструють унікальну колекцію стародруків, твори мистецтва, проведуть підземеллями монастиря капуцинів та занурять в атмосферу студентського життя. Про 24-річну історію установи, особливості роботи музею при університеті, колекції, волонтерів, гостей та майбутні зміни розповіла директорка Музею історії Острозької академії Анастасія Хеленюк (на верхньому фото).

Біля витоків створення музею

Історію нашої установи варто розпочинати не з 1997 року, а від періоду дня відновлення Острозької академії 1994 року. Становлення музею відбувалося у нерозривному зв'язку з процесом відродження Острозької академії, адже від початку керівництво університету ставило за мету відродження і збереження не лише давніх українських освітніх традицій, але й історичної пам'яті загалом. Варто розуміти, що на момент відродження навчального закладу Острозька академія перебувала у забутті більше 380 років. Саме тому була велика потреба покликати громадськості загальну концепцію відродження університету й загалом того, що відбувається. Звичайно, наукова спільнота прекрасно розуміла ситуацію, пам'ятала та пишала історію академії. Їхня праця й допомогла втілити у життя, здавалося б, нереальну ідею відновлення університету. На початках значну популяризаторську роботу провів історик, професор Микола Павлович Ковальський (на верхньому знімку ліворуч). Своїм науковим авторитетом постійно доводив важливість відновлення академії, публікуючи статті у профільних виданнях та періодиці. Усе це сьогодні зберігається у наших фондах. З почетної роботи академії до університету почали приїздити різні делегації, зокрема зарубіжні українці, які значно допомагали з відродженням книг, тому було важливо не лише розказати, а й показати гостям давню та потужну історію академії. Потреба візуалізувати минуле університету ставала все більш актуальною. Власне ініціатором створення музейної кімнати був краєзнавець та щирий патріотичних відродження Острозької академії Петро Зотович Андрухов. На превеликий жаль, у 1996 році Петра Зотовича не стало, однак ідея з музеєм не зникла. Продовжила та втілила у життя його справу Ярослава Віталіївна Бондарчук – перша директорка Музею історії Острозької академії (на верхньому знімку праворуч).

Від однієї зали до музейного комплексу

Звісно, на кінець 90-х ми ще не мали повноцінного екскурсійного потоку, і в одній експозиційній залі знайомили гостей з історією академії XVI ст. Важливо віддати належне Ярославі Віталіївні, адже у 90-х роках створювати музей, зрештою, як і відновлювати університет, було надзвичайно складно. Музей, найперше, це артефакти, оригінальні речі, які відтворюють епоху. Але на той час таких речей в університеті фактично не було. І тут величезна заслуга Ярослави Віталіївни, музейниці з великим досвідом, якій усе ж удалося створити першу залу музею в центральному корпусі НаУОА. З допомогою колег і місцевих художників вона змогла через копії, муляжі, живописні портрети роботи в повній мірі презентувати й відтворити давню історію Острозької академії. Експозиція, яку створила Ярослава Віталіївна, стала основою сучасного музею.

У зв'язку з тим, що університет розвивався, до нас приїздили різні цікаві люди з подарунками для НаУОА, в осяйному закладі почали з'являтися колекції. Можливо зала дуже швидко наповнилася різними цікавими предметами, які з часом було важко не лише експонувати в одному місці, а й згрупувати для огляду. Виникла потреба кожну з колекцій представити окремо. До того ж, наприкінці 90-х завершився реставраційні роботи найстарішим приміщень, у яких розвідувався сучасний університет, і розчистили підземелля. Щиться про комплекс монастиря капуцинів середини XVIII ст. – храм, приміщення, де були келії монахів (тепер старомонастирський корпус). І, зокрема, у процесі реставраційних робіт керівництво університету зрозуміло, що відновлені приміщення є також цікавими для популяризації історії та культури регіону. І в результаті всі ці приміщення було внесено у туристичний маршрут університету, а згодом і в музейний комплекс. Згодом, коли Я. В. Бондарчук присвятила себе викладацькій діяльності, її роботу продовжила Світлана Муравська. Вона також зробила чималу роботу з розвитку музею. Зокрема, продовжила і налагодила фундову та екскурсійну роботу. З кожним роком експозиції приміщення музею розширювалися, збільшувалася кількість експонатів. Завдяки меценатам, спонсорам і друзям Острозької академії музей університету поповнився великою кількістю рідкісних книг, стародруків, картин українських художників, пам'ятних та ювілейних монет тощо. Це дало змогу сформувати декілька тематичних експозицій та цілу низку колекцій. Важливою подією стало відкриття Мистецької галереї. Також вагомою була робота в організації діяльності музею – навчання екскурсоводів і співпраця з волонтерами. З кожним роком розвитку університету розвивався і музей. Підсумок, що наша установа завжди перебуває у русі. І з 1997 року до сьогодення, ми виросли з музейної кімнати до шести експозиційних площ.

Офіційне становлення

Важливим етапом для музею стала його офіційна реєстрація як Музею при закладі вищої освіти. Цей довготривалий процес завершила ще Світлана Муравська й уже нова команда довела до реалізації. 2011 року відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України музею історії НаУОА присвоєно звання «Зразковий музей». А у грудні 2014 року університетський музей отримав звання «Народний». Ще одна знакова подія сталася у вересні 2020 року. Нарешті були ухвалені поправки до закону про вищу освіту й університетам дозволили офіційно організовувати музеї при вишах, а працівникам надали статус штатних музейних працівників університету. До цього робота у музеях при вишах була виключно волонтерською. Тобто люди, які берегли, досліджували та популяризували історію університетів в їхні безцінні колекції, були волонтерами у цих музеях. Вони працювали на кафедрах, викладали й у вільний час займалися музеями. У нашому досвіді Музей історії НаУОА давно був віднайдений у структурі університету, адже розвиток духа зацікавленої у збереженні та популяризації історії академії та сприяє розвитку музею.

Близько 15 тисяч екскурсантів за рік

У музеї я працюю з 2010 року. Можу впевнено сказати, що всі, що зробили попередні керівники, працівники й волонтери, дали свої плоди. Крім того, упродовж 2011 – 2015 рр. у музеї вдалося сформувати унікальні мистецькі колекції. Зокрема, в університеті з'явилися досить вагомі скульптори українського поводження Мірчами Пилипенко та Петра Капшучняка, значно поповнилася колекція стародруків, у декілька разів збільшився художній фонд музею. У зв'язку з цим зростав інтерес туристів. Усе це важливий показник і варто розуміти, що такі результати не з'являються ні з чого. Роками напрацьовувалася база, організовувалася експозиція, приїздили гості, які згодом розповідали про наш музей знайомим і друзям. Згодом підключалися туристи, які почали возити до нас людей, адже побачили, що туристи гарно реагують на екскурсії академією. До карантину можна було чітко побачити динаміку зростання відвідування музею. Наприклад, 2019 року ми зустріли близько 15 тисяч екскурсантів. Це були не просто відвідувачі, а люди, які прослухали екскурсії, адже однією з особливостей нашого музею є те, що у нас не можна відвідати експозицію без супроводу екскурсовода. Варто розуміти, що наш музей – не типовий. Ми – підрозділ університету, а наші колекції розміщені у різних приміщеннях НаУОА. Саме тому самостійне відвідування експозицій неможливе.

Нова сторінка історії музею

Цьогорік у нашому музеї відбувається дуже глобальна зміна. Завдяки отриманій грантовій підтримці від Українського культурного фонду та Державного агентства розвитку туризму України ми реалізовуємо проект «Острозька академія: 445 років історії вищої освіти в Україні». Відбудеться перезосередження експозиції, яка розповідатиме історію історії НаУОА, присвяченого історії заснування, діяльності навчального закладу в XVI – на поч. XVII ст. та феномену його відродження 1994 року. Тепер історію Острозької академії ми представимо в абсолютно оновленому форматі й у нових приміщеннях. Оновлена експозиція буде розміщена на першому поверсі старомонастирського корпусу НаУОА. Це – найстарший будинок університету. Майбутня експозиція буде розташована у трьох залах і матиме 2 тематичні розділи. Перший – історія Острозької академії XVI – XVII ст. Другий тематичний розділ присвячений новітній історії академії, що охоплюватиме перші 25 років її діяльності і розповідатиме про феномен відродження академії у контексті розвитку нової української освіти періоду незалежності. Уже минуло достатньо часу від моменту відновлення, аби можна було зробити певні підсумки та з особливою увагою розказати історію становлення сучасного НаУОА. У вітринах будуть представлені оригінальні речі XVI – XVII ст., частина експонатів, що відтворюватимуть історію європейської освіти, діяльність академії, буде представлена копіями та муляжами авторства професійного художника Юрія Ніктіна й майстра історичної реконструкції Валентина Колонтая.

У майбутній експозиції заплановано реконструювати кабінет першого ректора академії Гедеміна. Сюди я хотіла би відчути дух епохи й детальніше дізнатися про найважливіші досягнення острозьких науковців. А завдяки застосуванню техніки доповненої реальності відвідувачі зможуть побачити деталі забудови міста Острога XVI ст., які не збереглися до наших днів, разяв'язати задачі з історичного спадку академії, детальніше ознайомитись із навчальними матеріалами предметів із циклу «семи вільних мистецтв». Сучасні технології дозволять відтворити процес розбудови відродженої академії. Можна буде побачити відкриття, що відтворюють історію розвитку вищої освіти в Україні, етапи відродження академії, архівні відеозаписи із важливими подіями в історії академії та багато іншого. Усе це дозволить максимально познайомити відвідувачів з історією університету та створити відповідну атмосферу. Ми щиро сподіваємося, що оновлення експозиції вкупне новий ще більший інтерес до музею.

Робота, яка надихає

Я люблю працювати з людьми, хоч це подекуди і складно. Мені подобається, що інформація, яку гості чують на екскурсіях, їх дивує, захоплює і вони запишають наше місто щасливими й натхненними. Дуже пошанений відгук від наших гостей, що після нашої екскурсії вони відкрили для себе щось нове та важливе. Саме це є одним із ключових наших завдань – розповісти історію Острозької академії для великої кількості гостей, пояснити її значення та місце в історії нашої культури й освіти. А ще наш музей – це насамперед люди, команда, однодумці і друзі. За роки роботи музею тут гуртувалося багато молодих людей, волонтерів, які творили його спільно з музейними працівниками. Ми пам'ятаємо і цінуємо усіх, хто нам допомагав, працював і мріяв разом із нами. Саме завдяки роботі згуртованої команди ми зробили багато цікавих проектів, виставок, проводили тисячі екскурсій, «Ночі в музеї», дитячі програми і багато іншого. Власне робота в команді, з людьми, які мають спільні цінності, є найбільш надихаючою. Зрештою, музей – це ж не лише про експонати, історію та мистецтво. Музей і створюють, і відвідують люди, тому це й особлива форма спілкування, особливі емоції, особливий досвід. А нас це спілкування надихає та утверджує в думці, що ми на правильному шляху.